

UZNIČKI DANI BL. KARDINALA ALOJZIJA STEPINCA (1)

Brojne i široj javnosti nepoznate zgode iz svagdašnjeg života bl. kardinala Alojzija Stepinca u sužanjsstvu u zagrebačkome istražnom zatvoru i kaznionici u Lepoglavi te u kućnome pritvoru u Krašiću svjedoče o njegovu duhovnom bogatstvu i svrstavaju ga u hrvatske velikane. Donosimo ih u ovome feljtonu kako ih je zabilježio sâm nadbiskup u spisu »Neka moja sjećanja iz borbe s komunizmom« i onodobni krašićki župnik Josip Vraneković u svojem »Dnevniku«.

Stipan Bunjevac

— Svaki je svetac, blaženik i sluga Božji neiscrpno vrelo, primjer i uzor katoličkom vjerniku u njegovu nastojanju da postojano i svjedočki slijedi kršćanski način razmišljanja i življenja u svom ovozemaljskome hodu. Među brojnim primjerima hrvatskim je katolicima posebice blizak zagrebački nadbiskup, kardinal bl. Alojzije Stepinac, ne samo zbog činjenice što potječe iz čestite i uzorne hrvatske obitelji nego i zbog toga što je u teškim povijesnim okolnostima neustrašivo i po cijenu vlastite žrtve stao u obranu svojega naroda i Crkve. U svim je životnim razdobljima ostao vjeran Kristovu nauku, pa i u danima uznishštva, o čemu najiscrpnije svjedoči sâm nadbiskup u napisu »Neka moja sjećanja iz borbe s komunizmom« i »Dnevnik« onodobnog župnika u Krašiću Josipa Vranekovića. Obadva su vrela objavljena u knjizi »Josip Vraneković - Dnevnik, Život u Krašiću zasužnjenog nadbiskupa i kardinala Alojzija Stepinca«, koju je priredio dr. Juraj Batelja (izd. Postulatura bl. Alojzija Stepinca, Zagreb, 2006). Svi se citati u ovome feljtonu navode iz te knjige.

»Tražili na sve strane lažne svjedoke«

Na početku je potrebno istaknuti da je nadbiskup bio potpuno svjestan što mu se sprema i koji su bili ciljevi novih komunističkih vlasti, što se vidi iz njegova vlastoručno napisanog osvrta »Neka moja sjećanja iz borbe s komunizmom«:

»Ja sam dne 18. IX. 1946. drugi put uhapšen, da me komunistička vlada može izvesti pred sud i maknuti s moga položaja kao predstavnika Zagrebačke nadbiskupije i predsjednika biskupskih konferencija.

Nakon što je bila u crkvama pročitana biskupska poslanica kojom su svemu narodu otkrivene nasilne mjere komunističke vladavine (u rujnu 1945) tajna je policija, Ozna, dan i noć stražarila pred nadbiskupskom palačom u Zagrebu da me živčano slomi ili prisili da pobjegnem iz Zagreba. To bi im bilo najmilije, da bi mogli reći pred narodom da sam pobjegao jer se osjećam krivim. Ja dakako toga nisam smio učiniti jer bi moj bijeg bez sumnje teško djelovao na katolike u našoj zemlji koji su dobro znali da su sve optužbe Komunističke partije protiv mene bez temelja i da me se želi maknuti samo zbog toga što smetam provođenju planova komunizma u našoj domovini.

U međuvremenu je vlada izdala nalog za spremanje procesa protiv mene. Prekopali su sve državne arhive da nađu dokumenta protiv mene, tražili na sve strane lažne svjedoke, krivotvorili dokumente, i kad su mislili da je sve spremno, rano ujutro 18. IX. provalili su u pet i pol sati u nadbiskupsku palaču da me odvedu.«

U nastavku nadbiskup Stepinac podrobnije opisuje uhićenje i odvođenje u zagrebački zatvor:

»Ja sam se u tom času nalazio u kapeli spremajući se za svetu misu. Sluga, na kojeg su naišli, prestrašio se i došao po mene u kapelu da malo izađem van, ne rekavši mi tko je vani. Kad sam izašao, našao sam na hodniku trojicu ljudi: jednog časnika od Ozne i drugu dvojicu, od kojih mi je jedan pročitao spis koji je sadržavao nalog za moje hapšenje. Protestirao sam protiv nasilja, a onda pokupio nešto stvari i pošao s njima u zatvor. Na hodniku i u dvorištu bili su ponamješteni organi milicije na sve strane, da ne bi tko što poduzeo u moju korist.

Uskraćivanje odgovora i odbijanje branitelja

Kad su me doveli u zatvor, stavili su me u jednu malu ćeliju odakle je onemogućen svaki pogled na grad. Oduzeli su mi neke moje stvari, zapitali koje jezike govorim (da se ne bi kada mogao sporazumjeti s kojim strancem bez njihova tumača), onda zaključali ćeliju i predali ključ jednome oficiru koji mi je lično donosio hranu, da se onemogućiti bilo kakova veza s kojim mimo njihove volje.«

Zanimljiva su i nadbiskupova razmišljanja o komunističkim sudovima, zbog čega, kao što je poznato, nije htio odgovarati na pitanja ni u istražnome zatvoru niti kasnije na sudskome procesu:

»Nakon dva dana počelo je pre slušavanje uz vođenje zapisnika. Pritom se izmijenilo nekoliko ljudi. Tko pozna komunističko sudovanje, taj znade vrlo dobro da je na komunističkom sudu svaka obrana iluzorna jer, kako je rekao jedan od njihovih prvaka, 'nema čovjeka u našoj zemlji kojega mi nismo u stanju izvesti pred sud i osuditi!'« (...) Imajući to u vidu, odlučio sam od početka uskratiti svaki odgovor i tako sam učinio.

Na svako pitanje bio je moj odgovor isti: 'Uskraćujem odgovor.' To ih je silno razbjesnilo i uznemirilo. Jedan me je od istražitelja konačno upravo molio: 'Dajte, dajte govorite pa će vam se vjerovati!' Kad to nije uspjelo, počeo se jedan drugi groziti: 'Ali ćete govoriti na sudu kad dođe narod.' Taj 'narod' su plaćeni propali ljudi koji su u pravim danima išli od jedne rasprave do druge i prema nalogu vikali na sudu: 'Živio pravedni narodni sud!' Zato sam na groznu odgovorio:

● Nadbiskup je od samoga početka bio svjestan ishoda montiranog mu sudskog procesa

»Smetam provođenju planova komunizma u našoj domovini!«

● Nadbiskup Alojzije Stepinac sa šticienicima Nadbiskupskoga konvikta g. 1942.

'Neću govoriti niti na sudu, osim što budem smatrao za dobro.' Tako sam i učinio.

Kad je završen takozvani istražni postupak, pozvao me je sudac dr. Vimpulšek pred sebe i rekao: 'Protiv vas je državni tužilac podnio tužbu. Možete si birati odvjetnika.' Moj odgovor je glasio: 'Odbijam branitelja.' Ponovio sam zapravo isto što sam dao u zapisnik: 'Na sudu, koji ima samo da izvrši nalog Komunističke partije, neću da se branim.' Na to su mi dali dva odvjetnika.«

Boljševici autori lažne fotografije?

Sljedeći dio nadbiskupovih sjećanja potresno je svjedočenje o komunističkom povijesnom razdoblju i prevladavajućem ozračju u javnosti u kojem su pojedinac, njegovo

dostojanstvo i prava bili potpuno beznačajni:

»Sam proces je već prilično poznat u svijetu. Da su falsificirali stanovite dokumente da me mogu lakše osuditi, to je apsolutno sigurno. Da li su i ruski boljševici imali kod toga posla indirektno, ne znam, ali je prilično vjerojatno, napose kad se sjetim one lažne fotografije gdje ja u svojstvu vojnog vikara prisustvujem odlasku hrvatskih mornara na Crno more, a uz mene legat Porin, mons. Marcone i moj pomoćni biskup mons. Lach. (...) Sav proces bio je pripreman mjesecima s najvećom pomnjom. Sve je bilo učinjeno u vidu da mi klonu živci: dvorana posebno opremljena, brojni strani novinari, razni fotografi, karikaturisti, najavljena publika da izvikuje parole prema želji Komunističke partije, bezbrojni stražari i tajni agenti itd. Najveću su pomnju upotrijebili da ne bih ja bilo s kime kroz to vrijeme izmijenio ma i jednu riječ ili samo pogled. (...) Konačno je pala osuda na 16 godina prisilnog rada i pet godina gubitka građanskih i političkih prava. Ostao sam iza osude još tjedan dana u Zagrebu.«

U Lepoglavu pod »mitraljezima«

Slijedi potom opis odlaska iz zagrebačkog zatvora u kaznionicu u Lepoglavu, u kojemu je zanimljivo ponašanje predstavnika »narodne vlasti«, tj. agenata i policajaca:

»Spremio sam svoje stvari i čekao čas odlaska. Konačno je došao

»Nakon dva dana počelo je pre slušavanje uz vođenje zapisnika. Pritom se izmijenilo nekoliko ljudi. Tko pozna komunističko sudovanje, taj znade vrlo dobro da je na komunističkom sudu svaka obrana iluzorna jer, kako je rekao jedan od njihovih prvaka, 'nema čovjeka u našoj zemlji, kojega mi nismo u stanju izvesti pred sud i osuditi!'«

po mene drugi činovnik Ozne. Sišao sam u dvorište u njegovoj pratnji. Tu se nalazio elegantan auto u kom su sprijeđa sjedili šofer i jedan agent. Iza njih sjedila su druga dva tajna agenta. Iza njih stavili su mene i kraj mene je sjedio onaj službenik Ozne. Krenuli smo iz dvorišta zatvora. Neki su građani ipak nekako saznali da se nešto sprema glede mene, pa je na pločniku stajao jedan red ljudi da vide tko izlazi. Ne znam da li su me opazili jer je već pred mojim autom čekao jedan mali auto policije s jednim oficirima milicije i dva agenta. Zatim je došao naš auto, a odmah iza nas jedan auto s odredom milicionara s mitraljezima. Vozili smo brzo kroz grad i pošli prema istoku, ali ipak drugim smjerom nego se obično ide u Lepoglavu. Razlog je očito bio taj da se zamete svaki trag kuda prolazimo da ne bi eventualno bio izvršen kakav napad na koga, u cilju moga oslobođenja ili što drugo, premda na to nitko nije ni pomislio. Čim smo krenuli i prošli prvu ulicu, agenti su otvorili radio na autu i radiomuzika svirala je cijelim putem sve do Lepoglave. Izvadili su cigarete i nudili me cigaretama. Na licu im se čitalo da su zadovoljni. Imao sam dojam da smatraju da je Katolička Crkva u Jugoslaviji 'likvidirana' mojom osudom i odvođenjem u zatvor. Bili su, rekao bih, posve sigurni da ću najmanje nakon par tjedana, ako ne danas, ponizno zamoliti vladu za pomilovanje. Čim to učinim, onda će Komunistička partija diktirati uvjete za moje pomilovanje, i kad ih prihvatim, onda će Katolička Crkva poslušno vršiti ono što će naredivati Komunistička partija. Tako su si po prilici oni zamislili situaciju.

To je valjda bio i razlog zašto su u pravim danima nastojali biti sa mnom dosta ljubazni. No, jedan razlog dosta učtivog postupka prvih dana bio je bez sumnje i javno mišljenje u svijetu, koliko sam mogao naslutiti.«

NASTAVLJA SE

UZNIČKI DANI BL. KARDINALA ALOJZIJA STEPINCA (2)

Brojne i široj javnosti nepoznate zgode iz svagdašnjeg života bl. kardinala Alojzija Stepinca u sužanjstvu u zagrebačkome istražnom zatvoru i kaznionici u Lepoglavi te u kućnome pritvoru u Krašiću svjedoče o njegovu duhovnom bogatstvu i svrstavaju ga u hrvatske velikane. Donosimo ih u ovome feljtonu kako ih je zabilježio sam nadbiskup u spisu »Neka moja sjećanja iz borbe s komunizmom« i onodobni krašićki župnik Josip Vraneković u svojem »Dnevniku«.

Privedio: Stipan Bunjevac

— Nakon što su komunističke vlasti 19. listopada 1946. prebacile nadbiskupa Stepinca u kaznionicu u Lepoglavu, nije prošlo puno vremena i on je bio izložen raznovrsnim pritiscima, ponudama i ucjenama koji je jedini cilj bio – »slomiti« ga u njegovim stavovima.

Otvoreno o svim nepravdama

Prva mu je po jednome američkom novinaru stigla od samoga Josipa Broza Tita: »Slutio sam da se nešto zbiva u mojem slučaju. I tako je jednog dana došao k meni Amerikanac Sulzberger, s kojim sam prvi put dulje razgovarao, i koji je taj razgovor iznio u 'New York Timesu'. Od njega sam saznao da je bio kod maršala Tita, i da me on kani pustiti na slobodu, ali da neću moći vršiti svoje funkcije. Ja sam svome posjetniku odgovorio da me maršal može silom držati u zatvoru, ali da na g. maršala ni najmanje ne spada skidati ili postavljati katoličke biskupe. To pravo pripada samo Svetome Ocu i nikome drugome, i ako je potrebno, spreman sam i dalje ostati u zatvoru.«

Nakon tog odrješitog odgovora uslijedili su i drugi posjeti, među kojima nadbiskup ističe nekoliko državnih dužnosnika: »Nije prošlo dugo vremena, došli su novi posjeti. Među njima je svakako bio najznačajniji onaj kada je došao jedan Amerikanac, već se ne sjećam imena, ali je bio od 'Associated Pressa', pratilo ga je nekoliko vladinih izaslanika. Izvadio je čitav niz pitanja na nekoliko araka. Pitanja su bila tako postavljena da je bilo očito da vlada želi još jednom čuti moje zahtjeve, i ja sam bez ikakva sustezanja otvoreno i jasno iznio nepravde počinjene prema Katoličkoj Crkvi i stanovište Crkve u pitanju braka, škole, štampe, odgoja mladeži, Karitasa itd. Rekao sam da ja nisam vlasan igrati se interesima Katoličke Crkve, i kome je stalo do iskrenog sporazuma, taj znade da se mora obratiti na Svetu Stolicu. Poznato je, pak, da komunisti ništa toliko ne mrzi kao Svetu Stolicu, taj simbol snage i jedinstva svih katolika svijeta. Zato oni bijesni napadaji na Svetoga Oca po svim komunističkim državama.«

»Umrijeti, ali popustiti ne!«

Lepoglavski uznički dani, mjeseci i godine su prolazili a nadbiskup je i dalje ostao miran i nepokolebljiv: »Već je nastupila bila jesen 1951. godine i ja sam bio ušao u šestu godinu moga tamnovanja. Svi su pokušaji da me pridobiju izjalovili i nije bilo nade da bih ja predavao molbu za pomilovanje. Ipak su vlastodršci učinili još jedan pokušaj. Jednog dana došao je opet k meni

● Nadbiskup Stepinac u pratnji zatvorske čuvara ulazi u svoju ćeliju u lepoglavskom zatvoru

komesar. Tko pozna strukturu Komunističke partije, taj znade vrlo dobro da tamo odlučuje samo jedan – Centralni komitet Komunističke partije! Svi drugi samo su poslušni izvršitelji naloga. Zato mi je bilo teško odgonetnuti u čije je ime komesar došao i što želi svojim pitanjima. Nakon uobičajenog pitanja kako sam, kakva je hrana, što mislim sada, reče: 'Pa zar se ne bi moglo ipak nešto učiniti da dođe do neke suradnje između države i Crkve?' Odgovorio sam mu da sam ja svoje već rekao i tome nemam što dodati.

»Jednog dana došao je k meni Amerikanac Sulzberger, s kojim sam prvi put dulje razgovarao, i koji je taj razgovor iznio u 'New York Timesu'. Od njega sam saznao da je bio kod maršala Tita i da me on kani pustiti na slobodu, ali da neću moći vršiti svoje funkcije. Ja sam svome posjetniku odgovorio da me maršal može silom držati u zatvoru, ali da na g. maršala ni najmanje ne spada skidati ili postavljati katoličke biskupe. To pravo pripada samo Svetome Ocu i nikome drugome, i ako je potrebno, spreman sam i dalje ostati u zatvoru.«

ti. 'Ipak biste mogli nešto', nastavi komesar. 'Ta vidite, vlada vam je uredila plaće, vlada vam je provela socijalno osiguranje. Crkva bi, daleko, mogla malo izaći ususret...'. Nakon kratke stanke rekao sam komesaru: 'Mene te plaće (a nitko ih uopće od katoličkih svećenika u našoj barem nadbiskupiji nije bio ni dobio) jako malo zanimaju. Ono što zanima Katoličku Crkvu to je pitanje odgoja mladeži, to je pitanje škole, to je pitanje slobode katoličke štampe, to je pitanje Karitasa, to je pitanje slobode redova, to je pitanje poštivanja katoličkog braka i slične stvari. To je što nas zanima, a za drugo ćemo već nekako. Što se pak tiče vašeg uvjerenja da ste nas socijalno osigurali (a i to je bila fabula), ja imam svoje osiguranje i to mi ne može oduzeti niti Komunistička partija Jugoslavije. Ja imam osiguran kvadratni metar zemlje za moj grob i to mi je dosta!'

Komesar više nije znao što bi odgovorio. Nalog što ga je dobio izvršio je, odgovor je čuo, pa se je okrenuo, otišao kroz vrata van, i stražar ih je opet zaključao za mnom. Tko zna, koji će još hiljada puta zaškrinuti taj ključ u vratima moje ćelije, pomislio sam u taj čas. Ali, kad sam se sjetio da su u pitanju najviša dobra duše naroda moga, da

Odrješiti odgovor Josipu Brozu Titu

su posrijedi najsvetiji interesi Katoličke Crkve, nanovo sam odlučio umrijeti, ali popustiti ne!«

Kraljevski odjeljak komunizma

Najviši državni dužnosnik koji je osobno posjetio nadbiskupa u lepoglavskoj kaznionici bio je onodobni pomoćnik ministra unutarnjih poslova:

»I tako se moje tamnovanje nastavilo dalje. Međutim, već nakon tri tjedna evo iznenada k meni up-

koji idu na uvjetnu slobodu moraju u svoj rodni kraj, i vi ćete prema tomu u vaše rodno mjesto Krašić.' Međutim, kako sam čuo, taj zakon uopće nije postojao nego su ga donijeli ad hoc da mene ne moraju pustiti u Zagreb, mjesto moga stalnog boravka.

U daljnjem razgovoru stavio mi je prijedlog da bih se nastanio u dvorcu bivšeg vlastelina Turkovića. Već sam iz tog vidio koliko vrijedi taj zakon jer taj dvorac nije na području župe Krašić nego župe Pribić. Ja bih u tom dvorcu bio potpuno

odsječen od svih ljudi, jer je dvorac posve osamljen. A to su oni i željeli, jer im kontakt ljudi sa mnom nije nimalo po volji. Stoga sam pomoćniku ministra odmah odgovorio: 'Ja u taj dvorac ne idem, već želim na župni

dvor, ako moram tamo, da imam pri ruci crkvu i svećenika.' Na župnom dvoru su časne sestre, pa neće biti mjesta', nastavi pomoćnik. 'Tomu je lako pomoći. Časne sestre', reko mu, 'imadu u Krašiću svoju kuću koju sam i ja pomogao kupiti, a vi ste je komunisti naprosto oteli kao da se ne zna čija je. Vratite tu kuću sestrama i ja imam dosta mjesta na župnom dvoru.' Odgovorio je da će izvidjeti i tako smo se rastali. Drugi dan popodne došao je opet i nanovo sam bio pozvan u upravu. Rekao mi je da ću na župni dvor u Krašić, a da je kuća časnih sestara sitnica, i da se to može lako riješiti. Oni će lako vratiti kuću.«

I tako je započela internacija...

Prije odlaska iz lepoglavske kaznionice nadbiskup je bio stavljen pred gotov čin: organizirana mu je svojevrsna konferencija za tisak za koju nije uopće znao niti mu je ona bila najavljena. No, on je jako dobro osjetio čemu je ona trebala poslužiti:

»Odgovorio sam mu da ja ne želim imati posla s novinarima... Bilo je očito da ih je samo ministarstvo naručilo da se preko novina barem nekako izvuku iz neprilike što su mene morali pustiti iz zatvo-

ra. Ja sam ponovno odbio razgovor... Vidjevši da se ne možemo složiti ni u čemu, zaključio je pomoćnik ministra razgovor i pozvao me da spremim svoje stvari i da krenemo na put u moje rodno mjesto. Kad sam bio gotov, čekao me već pred vratima tamnice auto iz ministarstva. Naprijed je sjedio šofer i jedan činovnik, a iza njih sam sjeo ja i delegat ministarstva unutarnjih poslova. Iza nas je slijedio još jedan auto s mojim stvarima i činovnikom uprave kaznionice. Naravno da nismo išli kroz Zagreb, nego smo blizu Zagreba skrenuli jednom pokrajnom cestom prema mom rodnom mjestu kamo smo stigli oko devet sati u noći. Ja sam se iskrcao, a oni su se vratili natrag.

Vijest je već bila prodrila na sve strane, i drugo jutro, dok sam služio misu, bila je sakristija crkve već puna stranih novinara.

Kako se nisu dali otjerati a da im ne reknem koju riječ, a s druge strane su već novinari iz Lepoglave iznijeli u štampi neke stvari, makar sam im rekao da ne želim ni slova iznijeti za novine, a oni su povrh toga donijeli netočan izvještaj, to sam se upustio u kratak razgovor sa stranim novinarima i objasnio im neke stvari, da ne bude nikakve sumnje o stavu Crkve i mom ličnom stavu, kao da sam popustio u obrani prava Katoličke crkve.

I tako je započela moja internacija u mom rodnom mjestu koju je Tito okrstio mojom 'potpunom slobodom'.«

Pedeset i šest otisaka prstiju

Petoga prosinca 1951. završeni su lepoglavski uznički dani zagrebačkog nadbiskupa, o kojima je između ostaloga kasnije zapisao: »Ljudi su u komunističkim zatvorima ili logorima podvrgnuti bez prestanka strašnom duševnom pritisku, koji ne može pravo shvatiti nitko tko nije prošao kroz strahote njihova postupka. Nikada neću zaboraviti, kad sam morao dati pedeset i šest otisaka prstiju, jer da to treba policija; nikada neću zaboraviti kad bi mi kod zubarera jedan stražar gledao u usta da mi ne bi zubar stavio kakvu cedulju u usta, a drugi stražar iza leđa pazio na mene, a katkada još posebni komesar sa strane, da ne bih dao kakav znak; nikada neću zaboraviti kako su znali kad bih dobio nešto hrane na dar od svojih (premda je hrana za mene bila dobra u kaznionici), kako su znali isjeći na komade meso, kruh, svaki i najsitniji kolačić, jabuke, zgnječiti limune, da ne bi možda bila gdje god kakva riječ napisana za mene; nikada neću zaboraviti kako su se robijaši morali okretati prema zidu i ruke stavljeti na leđa, kad bih ja išao do kupaonice ili k zubaru, da ne bi jedan drugome dali kakav znak... nikada neću zaboraviti razgovora kod posjeta kad bi jedan agent pisao svaku riječ, a drugi komesar pazio na mene ili posjetioca, da ne bi dali ma i najmanji znak okom, nogom ili rukom.«

NASTAVLJA SE

UZNIČKI DANI BL. KARDINALA ALOJZIJA STEPINCA (3)

Brojne i široj javnosti nepoznate zgrade iz svagdašnjeg života bl. kardinala Alojzija Stepinca u sužanjstvu u zagrebačkom istražnom zatvoru i kaznionici u Lepoglavi te u kućno me pritvoru u Krašiću svjedoče o njegovu duhovnom bogatstvu i svrstavaju ga u hrvatske velikane. Donosimo ih u ovome feljtonu kako ih je zabilježio sam nadbiskup u spisu: »Neka moja sjećanja iz borbe s komunizmom« i onodobni krašićki župnik Josip Vraneković u svojem »Dnevniku«.

Privedio: Stipan Bunjevac

— Krašićki župnik Josip Vraneković opisao je u svom »Dnevniku« sam dolazak nadbiskupa Alojzija Stepinca u Krašić 5. prosinca 1951:

»Čistili smo kuću i crkvu. Dan mi se činio silno dugim. Vrijeme polako odmicalo, jer smo neprestano iščekivali kada će se pojaviti. Mislili smo da će sigurno predvečer doći, tako da ne bude odmah zabuna među narodom. Spustio se i mrak - nitko ne dolazi. Prošlo je osam sati navečer, pa kažem sestrama neka ostave kuhinju, pođu gore u sobu i na počinak, a ja ću dolje u kancelariji čekati ako skoro dođu. Čekam tu - molim, a misao mi samo na njega stalno se obraća - i upravo mi se na momente pričinja kao da je sve to samo san. Najednom čujem silno lupanje po stepenicama. Sestre istrčale dolje, naglo otvorile vrata s povikom: 'Tu su!' - Od uzbuđenja nije se čula ni jedna druga riječ. Skočim brzo i pogledam kroz prozor na stubama van i opazim dva elegantna automobila koji su osvijetlili sav prostor oko kuće i preuzvišeni već izišao iz auta. Opazim ga. Bio je blijed, u licu malo slab, izmučen... Otvorim brzo vrata i ni sam ne znam kako sam se našao pred njim na koljenima, poljubio mu ruku izgovorivši: 'Dobro nam došli!' Sestre me slijedile... uđu u kuću - uvedem ih u kancelariju. Prati ga pomoćnik Ministarstva unutarnjih poslova i činovnik uprave iz Lepoglave. Šoferi unesu u sobu dva velika kofera s knjigama i ostalim stvarima preuzvišenoga.«

Hvala Bogu, izdržali smo!

»Pozdravi se sa svima. Pomoćnik ministra pokazivao je veselo lice... dosta simpatičan, dok ovaj drugi nije mogao prikriti zelenilo i bijes na licu. Vidim da žele što prije otići, pa potihom pitam preuzvišenog bi li ih ponudio čašom vina.

'Samo dajte.' - Kroz to vrijeme gledam kako mu izraz lica prima sve više vedrine, hoda amo-tamo po sobi, pita: 'Jeste li me se nadali, kako ste, tko je u kući, je li teško?' - sve kao da pratilaca i nema više uz nas. Pitam ga, kako on - zdravlje... - 'A, dobro. Tu smo. Prošlo je mnogo toga, ali hvala Bogu izdržali smo.'

Sjednemo za stol. Dva puta se kucnemo - zažele mu sretan ostanak, pozdrave se i odu. Otišli - a on među nama!«

Vranekovićev opis nadbiskupovog susreta s domaćim vjernicima, njegovim Krašićancima, u crkvi prvoga dana sužanjstva, pokazuje koliko je hrvatski puk suosjećao s njime i proživljavao zajedno s njime sve njegove patnje:

»Došao je ovamo kao običan svećenik: crna reverenda, obični kaput i šešir. Nikakvog vanjskog biskupskog znaka nije imao na sebi. Među odijelom imao je tek

'soli Deo' (izraz za okruglu biskupsku kapicu, op. S. B.). Ujutro u 6 sati pratim ga prvi put u crkvu. Kolikog li začuđenja u narodu kad ga opazi da stupa pred oltar i tu na klecalu kleči za vrijeme moje mise. Svijet plače čim ga je ugledao. Molitva se po crkvi čuje više nego obično, jer moleći kroz suze, šapat molitve je jači - glasniji. Lijepo adventske pjesme danas se pjevaju s posebnim zanosom. Ljudi se u zadnjem dijelu crkve podižu na noge da ga bolje vide, a on oborio glavu i moli... Sav je narod ostao kod njegove sv. mise.«

»Ja iz ove zemlje ne idem!«

Nakon mise nadbiskup je pristao na kratki razgovor u sakristiji s nekoliko američkih, engleskih i francuskih novinara, među kojima je bio i njihov kolega iz jugoslavenskog »Tanjuga«:

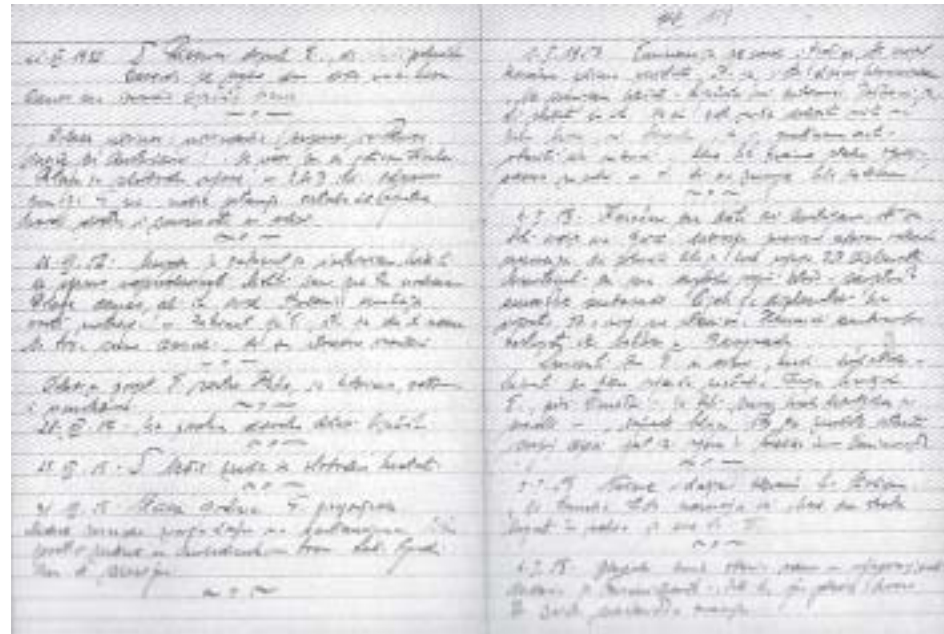
»Pitaju ga: 'Kako se sada osjećate?' - On odgovara: 'Ovdje jednako kao i tamo (u Lepoglavi)... Meni je svejedno gdje sam, da li u Lepoglavi, Krašiću ili Zagrebu, jer gdje god

»Pitali ga spomenuti novinari: 'Nadate li se da će vas pustiti iz Jugoslavije, da odete u Rim i kamo drugamo ili možda da vam nareda da otiđete?' - 'Ja iz ove zemlje ne idem. Oni me neće prisiliti da odem, jedino, dakako, ako me silom strpaju u avion i prebace preko granice. Smatram svojom dužnošću da u ovim teškim danima ostanem sa svojim narodom i svećenstvom.«

bio da bio, tu vršim svoju dužnost.' Američki novinar pita: 'A koja je to vaša dužnost što je ovdje naglašujete?' On odgovori: 'Trpjeti i raditi za Katoličku Crkvu.' Pitanje: 'Da li ste tražili da vas puste?' Odgovor: 'Nikada to nisam tražio.' 'A zašto?' - 'Jer se osjećam nevinim. Ja nisam ništa učinio protiv ove države.'

'Što sudite, hoće li doći do zблиženja i uređenja odnosa između Crkve i države?' - 'Mi smo uvijek za sporazum sa državom, ali samo

»Svijet plače čim ga je ugledao!«

● Vraneković je ispisao pet bilježnica o svakodnevicu nadbiskupa Stepinca u Krašiću

pod uvjetom da se priznaju njezina osnovna prava na škole, brak, štampu, karitas i dr. Od ovih principa ne odstupamo nikada, makar uz cijenu života.'

'Što kažete na to da vas nazivaju bivši zagrebački nadbiskup?' - 'Nikada nisam ni želio, ni tražio

danima ostanem sa svojim narodom i svećenstvom.«

Znakovita smjena krašićke milicije

Neizmijerna je bila, razumije se, i radost nekolicine biskupijskih i redovničkih svećenika koji su se susreli s njim:

»Veseli oni - veselo on kad su se ugledali - nakon tolikih godina! Kranjčić (dr. Stjepan, tadašnji prognanik iz Zagreba kod redovnica u Hrvatskome Leskovcu, op. S. B.) je na izlasku iz sobe - na hodniku i u kuhinji u onom zanosu skakao do stropa, ponavljajući veselo i glasno, upravo kao maleno dijete: 'Vidio sam ga, vidio sam ga. On je tu...'«

Znakovita je i Vranekovićeva kratka bilješka o tim prvim danima: »Prilikom dolaska preuzvišenoga sva je milicija smijenjena u Krašiću. Jednako je smijenjen i šef pošte u Jastrebarskom.«

Iako je znao da je pod budnom paskom komunističkih vlasti, nadbiskup nije gubio smisao za humor:

»Kad ga ono 6. XII. pitali u sakristiji novinari: 'A kakav je sada vaš položaj ovdje, što ćete ovdje raditi?' - on je nasmijano odgovorio: 'Evo, tu je župnik, a ja sam kapelan.' - Svi su se od srca toj primjedbi s pravom nasmijali. S jedne strane izbija i iz tih riječi njegova velika poniznost, a s druge strane krasna ironija vis-à-vis (nasuprot, op. S. B.) onih, koji su ga stavili u ovakav položaj.«

Sljedeće kratke zabilješke također govore o tim teškim nametnutim uvjetima:

»Dolazi mi novi komandir milicije i usmeno priopći da ne smijemo primiti nikakvu hranu i pomoć od ljudi... Milicija brani stranim župljanima dolazak u našu crkvu. Svijet se probija po okolnim stazama i po polju... Za Božić i Novu godinu primio je mnogo pisama i čestitaka iz cijeloga svijeta. 'Žalim što ne mogu odgovoriti nikome. Poštom se njihovom neću služiti. Oni su kadri svašta podmetnuti i izvrnuti u listu'... Dolazi mi novi komandir milicije i predlaže da bismo uveli tele-

fon u kuću. - Ja odbijem... Preuzvišeni isto tako. 'Barem lokalni', kaže komandir, 'tako da možete uvijek javiti ako što treba. Tu mogu doći svakakvi ljudi. Mi dr. Stepinca moramo čuvati... Odbili smo. Lako bi oni u slušalicu ili gdje u kuću stavili kakav sitni aparat i tako kontrolirali i slušali sve u kući!«

»Zato što je Stepinac po rodu!«

Vranekovićevi reci zapisani 5. siječnja 1952. osvjetljavaju svu veličinu u malenosti hrvatskoga Blaženika:

»Kako je skroman i jednostavan! Donijeli mu iz Zagreba namještaj za sobu i posteljinu - sve što je potrebno i dolično za nj, ali se opirao govoreći: 'Vozite to natrag. Što će mi to? Čemu taj tepih na podu? Što će mi te mekane jastučnice? Dajte mi onu moju iz Lepoglave... Sve rublje, odijelo i cipele, do najnužnijega podijelio je sirotinji. Bolje je podijelio, a slabije - poderano i pokrpano - zadržao za sebe.«

Kolikoj je ugled zbog ustrajnosti u pravdi i istini uživao ne samo u Hrvatskoj nego i u svijetu, razvidno je i iz riječi o. Ivana Kukule, isusovca iz Zagreba, koji je jednom prigodom posjetio nadbiskupa:

»O. Kukula priča zgodu iz jedne audijencije kad su nedavno Hrvati bili kod Svetog Oca: Neki naš zapita Svetog Oca iskreno i djetinjiski upravo: 'Kada će naš preuzvišeni nadbiskup biti (imenovan) kardinalom?' - Sveti Otac se najprije pokazuje kao da ne čuje to pitanje. Ide - obilazi dalje od jednog do drugog, a onda se iznenada natrag okrene, pa s veselim smiješkom kaže: 'Nemate kardinala, ali imate sveca.'«

Nadbiskup je bio svjestan da je i cijela njegova obitelj morala trpjeti i nositi križ zajedno s njime:

»Sestra preuzvišenoga Štefanija javlja da joj je sin na umoru u KPD-u u Nišu. 'Znam i ne varam se zašto trpi. Što sve nije podnio prije vojske. Skočio je u bunar da spasi goli život, izbolji ga noževima, izbacili iz škole... i sada umire, a sve zato što je Stepinac po rodu!«

Josip Vraneković - uzdanica zatočenog kardinala

— Svećenik zagrebačke nadbiskupije Josip Vraneković najpouzdaniji je svjedok uzničkih dana zagrebačkoga nadbiskupa Alojzija Stepinca u Krašiću. Dočekao je njegov dolazak u kućni pritvor u krašićki župni dvor 5. prosinca 1951. i bio s njime sve do nadbiskupove smrti 10. veljače 1960. Rođen je g. 1921. u Maloj Rakovici u župi Samobor, a za svećenika je zaređen g. 1945, i to upravo po nadbiskupu Stepincu. Prvo mu je bila povjerena župa Noršić Selo, a zatim je imenovan kapelanom u Dekanovcu, pa u Nedelišću. U župu Presvetog Trojstva u Krašiću stigao je kao upravitelj g. 1950. a njezinim je župnikom postao g. 1954. U Krašiću je umro je 1964. u 43. godini.

Postulator dr. Juraj Batelja o njemu je zapisao: »Bijaše uzdanica zatočenog kardinala. Udba ga je ucjenjivala, prijetila mu, pratila ga 'u stopu', opterećivala nesnosnim i nepravdnim porezima, pljenidbama svega što bi se zateklo u župnoj kući; dva puta su mu meci, ispaljeni u namjeri da ga se ubije, 'prohujali pokraj uha', i sam je obolio od raka, zaboravljao je sebe da bi olakšao život zatočenom i poniženom nadbiskupu. Vjerno je i savjesno bilježio kardinalove prosudbe dnevnoga života i povijesti, ti su dnevni sačuvani u rukopisu u 5 svezaka i na 1086 stranica, uz kardinalova pisma najvjerniji svjedok svetosti i mučeništva blaženog Alojzija Stepinca.« ■

